

УДК 94 (477)

Андрій Кліш

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ К. СТУДИНСЬКОГО У 1918–1939 РР.

У статті висвітлено життя й діяльність Кирила Студинського у міжвоєнний період, охарактеризовано зміст, форми і напрямки його діяльності. Проаналізовано внесок у процес активізації національної свідомості українців.

Ключові слова: К. Студинський, громадсько-політична діяльність, НТШ, західноукраїнські землі, Перша світова війна.

Закінчення Першої світової війни у листопаді 1918 р. хоча й викликало полегшення серед українців Галичини, все ж не дало очікуваного миру. Одним із її політичних наслідків став розпад Австро-Угорської імперії, що загострив питання національного будівництва серед усіх народів, які входили до її складу. Українці Східної Галичини в особі своїх лідерів проголосили створення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Такий крок в умовах зростання державницьких настроїв у поляків став основною передумовою початку українсько-польської війни.

Аналіз цієї війни виходить за межі нашого дослідження. Хотілося б відзначити інше. Перша світова війна, частина бойових дій котрої проходила безпосередньо на території Східної Галичини, а також українсько-польська війна спричинили гуманітарну катастрофу в краї. Її ознаками стали зменшення чисельності населення, зростання кількості непрацевдатних осіб через каліцтво, зубожіння й голод, поширення епідемій. Невипадково одним із основних завдань галицької інтелігенції стала організація матеріальної допомоги місцевим жителям.

Внесок К. Студинського у цей процес був беззаперечним.

Мета цього дослідження полягає в аналізі громадсько-політичної діяльності К. Студинського упродовж 1918–1939 рр.

Об'єкт дослідження – соціальні, політичні та культурні процеси, що відбувалися у Східній Галичині упродовж міжвоєнного періоду.

Предметом статті є громадсько-політична діяльність К. Студинського.

Певні аспекти досліджуваної проблеми вже проаналізовано науковцями. Насамперед виділимо праці У. Єдлінської, у яких знаходимо конкретний фактичний матеріал з питань біографії, громадсько-політичної діяльності, наукових зацікавлень ученого. У них найповніше розкрита роль К. Студинського у суспільно-політичному та культурному житті України у кінці XIX – першій половині XX ст.

У праці "Кирило Студинський (1868–1941). Життєво-бібліографічний нарис" наведені цікаві біографічні дані, маловідомі факти з життя К. Студинського і його наукової та громадсько-політичної діяльності. Крім цього в нарисі опубліковано частину його спогадів, на основі листування, охарактеризовано співпрацю К. Студинського з визначними представниками української науки та культури [7].

У складних умовах перших тижнів польської окупації Львова наприкінці 1918 р. К. Студинський та інші діячі вирішили створити таку організацію, яка змогла б відстоювати інтереси українського населення перед новою владою, надавати допомогу потерпілим від воєнних дій полоненим і в'язням. 4 грудня 1918 р., в розпалі польсько-української війни, у Львові почав діяти Український громадянський комітет (УГК) [1, арк. 1].

Головою новоствореної організації став Степан Федак, директор страхового товариства "Дністер". До керівництва залучили К. Студинського. Основною метою УГК стало надання матеріальної, моральної, медичної та правової допомоги українцям [1, арк. 1]. Комітет створювався як позапартійна, гуманітарна інституція, членами якої стали найавторитетніші представники українського суспільства з різними політичними поглядами, що реально надавало можливість УГК заручитися підтримкою широкого спектру українських політичних об'єднань і партій [2, арк. 1]. До травня 1919 р. УГК надавав допомогу лише львів'янам, а потім його діяльність поширилась на всю Східну Галичину. У повітах та містах краю утворились місцеві громадянські комітети, що займались наданням допомоги українському населенню [1, арк. 3].

3 березня 1920 р. прийнято статут УГК [3, арк. 1], а 21 червня 1920 р. його офіційно затверджено. Однак попри це діяльність комітету викликала вороже ставлення з владних структур, що виявлялося у проведенні безпідставних обшуків. У квітні 1920 р. до комітету входило 43 особи, які працювали безкоштовно, оскільки єдиним джерелом поновлення бюджету були добровільні пожертвування приватних осіб, різних підприємств та установ.

Організаційно УГК у своїй структурі мав такі секції: матеріальної і моральної підтримки, працевлаштування, юридичної підтримки, управлінської, надання допомоги гірським повітам.

К. Студинський входив до "самаритянської" секції, що організовувала і надавала медичну допомогу. Її активісти насамперед відвідували табори, дбали про полонених та інтернованих, забезпечуючи одягом і харчами.

УГК разом із проханням щодо поліпшення харчування й медичного обслуговування, забезпечення одягом й взуттям, ставились вимоги щодо нормального поводження з полоненими і дозволити їм виходити до міста, скерування відповідних комісій для перевірки стану справ у таборах.

Однією з перших таких комісій була спільна українсько-польська делегація, що відвідала табір у Вадовицях 26–27 квітня 1919 р., тобто, ще під час українсько-польської війни. До її складу увійшли представники Українського Червоного Хреста Я. Шепарович та УГК – К. Студинський і Польського Червоного Хреста – Бончальська. Звіт цієї комісії свідчив про те, що раніше, до призначення нового коменданта табору, капітана М. Копистинського, траплялися випадки побиття військовополонених, іноді зі смертельними наслідками, їх били кийками по голові. Разом із певними позитивними явищами, чистота у шпиталі та бараках, наявність кантини, дозвіл на відвідування тощо. Проявлялися й недоліки: холодні помешкання, недостатність білизни і робочих місць за межами табору. Делегація звернулася до начальника команди Краківського округу з проханням збільшити таборовий харчовий раціон й звільнити з таборів жінок, дітей та чоловіків, старших 50 років [4, арк. 13, 14]. Однак такі дії не завжди допомагали, у більшості таборів ситуація не змінювалась.

Після завершення українсько-польської війни УГК неодноразово порушував перед польським урядом питання про звільнення ув'язнених та інтернованих українських вояків. У своїх зверненнях комітет домагався оголошення амністії всім українцям – полоненим, інтернованим і політичним в'язням, обґрунтовуючи її припиненням воєнних дій між українцями і поляками [5, арк. 65].

Благодійна діяльність К. Студинського не обмежувалася Східної Галичиною, а носила всеукраїнський характер. Організація допомоги голодуючим вимагала координації дій, об'єднання загальних зусиль. Значну роль у цьому відіграла багаторічна дружба К. Студинського з М. Грушевським. Закордонний комітет допомоги голодній Україні (ЗКДГУ) мав свій крайовий комітет у Східній Галичині. Керівництво його діяльністю взяв на себе К. Студинський.

Діяльність організації можна простежити на основі аналізу листування між М. Грушевським та К. Студинським. На початковому етапі роботи ЗКДГУ М. Грушевський повідомляв К. Студинського про окремі адреси й осіб, з якими можна було співпрацювати у Наддніпрянщині. Такими зв'язковими, на його думку могли бути Д. Левицький, І. Косак, Я. Окуневський, І. Мар'яненко. Скориставшись рекомендаціями, К. Студинський налагодив з ними тісну співпрацю. Надалі М. Грушевський не раз інформував К. Студинського про стан населення у Наддніпрянщині (за повідомленнями свого брата Олександра, професора Київського університету).

Також М. Грушевський радився з К. Студинським, з приводу розподілу фінансування допомоги між усіма регіонами Наддніпрянщини [6, с. 16, 17, 19, 35, 39, 63]. ЗКДГУ допомагав не тільки фінансово, а й надсилав одяг, взуття, збіжжя [6, с. 20]. Про цю діяльність К. Студинський писав І. Панькевичу: "Я зараз закупив доляри і вже вислав поверх двіста долярів до Києва, Харкова, Одеси. З України приходять страшні вісти. Все збіжжя вивозять в Московщину. "Гине Україна! А магазини повні збіжжя, а купувати можуть тільки жида", – писали в однім листі. Як не поратуємо інтелігенції, то вигине марно" [7, с. 32].

ЗКДГУ займався практичною допомогою наддніпрянським науковцям. Так, у липні 1922 р. в Галичину приїхало десять осіб з Києва і двоє з Одеси, яким допомогли в облаштуванні [6, с. 25]. Про дієвість допомоги свідчать відгуки окремих осіб. Так, наприклад, відома письменниця Х. Алчевська у листі від 6 листопада 1922 р. писала: "Надзвичайно зворушили Ви мене допомогою через АРА! (American Relief Administration – Американська адміністрація допомоги), що діяла в європейських країнах, потерпілих під час Першої світової війни – Авт.). Тепер люди можуть віддячуватись лише роботою задля рідної культури..." [8, с. 2]. Голова товариства допомоги емігрантам з України І. Огієнко у листі до К. Студинського, вказуючи на його заслуги перед українськими емігрантами, зазначав, що у 1922 р. за сприяння ЗКДГУ багато емігрантів-українців одержало реальну допомогу і можливість утвердитися на чужині. У 1925 р. К. Студинського обрали почесним членом цього товариства.

Найбільшою проблемою для Львівського комітету був розподіл допомоги в регіонах, оскільки, крім нього, в цій сфері працювало ще кілька допомогівих організацій – Римський, Празький, Берлінський комітети. Через це одні особи отримували декілька посилок, а інші – нічого. М. Грушевський пропонував К. Студинському налагодити співпрацю Львівського комітету з Віденським [6, с. 22–23], передовсім тому, що останній намагався переправити через Східну Галичину в Наддніпрянщину 30 вагонів збіжжя [9, с. 371]. К. Студинський погодився, однак акцію

зірвали поляки, конфіскувавши збіжжя. Результатом співпраці Віденського та Львівського комітетів стала координація матеріальної допомоги Наддніпрянської України.

У серпні 1922 р. за активної участі К. Студинського Львівський комітет встановив зв'язки з Червоним Хрестом, що засвідчило його міжнародне визнання [6, с. 28–30].

Після переїзду в 1924 р. М. Грушевського до Києва, Львівський комітет припинив свою діяльність. Його значення полягало в підтримці у важкий час наддніпрянських українців, що було яскравим свідченням прагнень до об'єднання в єдиних кордонах. Безперечно, важлива роль у цьому належить особисто К. Студинському, про що останньому писав М. Грушевський: "За допомогою Великій Україні зробились те велике діло і ся свідомість повинна Вам вистарчити за всю велику працю і всі неприємности" [6, с. 101].

Іншим важливим напрямком діяльності К. Студинського стало продовження роботи в освітній сфері. Тим більше, що політика польської влади в цьому питанні була несприятливою. Невдовзі після захоплення поляками Львова, розпочалася реорганізація університету. Вже у 1919 р. утравізм було скасовано й ліквідовано українські кафедри. Викладання всіх дисциплін переводилося на польську мову, викладачі-українці усувалися від роботи. Для того, щоб займатися педагогічною діяльністю, необхідно було польське громадянство [10, с. 222].

Питання українського університету у Львові було 1920-х рр. важливою проблемою суспільно-політичного життя Східної Галичини. Витоки цієї проблеми сягають сукупності українсько-польських суперечностей в Австро-Угорській державі. Власне чи не найзапекліше українсько-польське протистояння розгорнулося у сфері освіти, адже одержання знань рідною мовою ставало необхідною передумовою подальшого розвитку українського національного життя.

Українці Східної Галичини в умовах полонізаційної політики влади краю не могли залишити свою молодь без університетської освіти. У зв'язку з цим українські наукові інституції взяли на себе організацію систематичних курсів, що замінили університет. Реалізацію цієї справи розпочало Наукове товариство імені Тараса Шевченка (НТШ) [11, с. 66].

20 вересня 1919 р. преса повідомляла про початок занять на систематичних наукових курсах. Їх програма охоплювала три факультети університету – філософський, правничий і теологічний. К. Студинський разом з О. Барвінським та В. Щуратом від імені НТШ звернувся до делегата польського уряду в Східній Галичині з клопотанням про легалізацію курсів [12, с. 80]. Однак польська влада заборонила їх проводити. Українські діячі розцінили заборону як безпідставну і дискримінаційну. Заборонили також проведення університетських курсів на базі Ставропігійського братства.

Питання утворення українського університету у Львові на цьому не закінчилася. К. Студинський виступав найактивніше за організацію "університетських акцій" майже впродовж року. Свідченням цього стало запрошення К. Студинського, В. Щурата та Ф. Федака наприкінці серпня 1920 р. на зустріч із міністром освіти Польщі. Під час зустрічі у Варшаві, українським представникам повідомили ухвалу уряду про можливість відкриття з першого січня 1921 р. українського університету в Станиславові і створення умов для реалізації цієї мети. Запропонована сума у 3 млн польських марок в умовах постійної девальвації грошової одиниці Польщі була мізерною. Українські представники виступили з протестом, мотивуючи його тим, що ідея створення університету поза Львовом абсурдна через відсутність необхідних бібліотек і наукових установ та інші об'єктивні складнощі. Таким чином, ці "переговори" припинилися.

Виходом із ситуації було створення Українського таємного університету, що став унікальним явищем в історії вищої школи [13, с. 63]. Цей "підпільний університет" виник за ініціативи членів НТШ на початку липня 1921 р. на основі філософських і правничих курсів при "Академічній громаді", що діяли з осені 1920 р. Він діяв у Львові упродовж чотирьох років (1921–1925 рр.) [14, с. 442].

К. Студинський один із перших, хто підтримав ідею його створення, вважав, що цей навчальний заклад повинен існувати до утворення державного університету [15, арк. 18]. К. Студинський став одним із його провідних викладачів, проводить заняття з курсів "Погляд на старослов'янську мову", "Погляд на східнослов'янські мови", "Огляд української літератури XVI–XVII в. (2 год. тижнево)" [16, с. 89]. В умовах тогочасної ситуації це була свідомо громадянська позиція. Невипадково у зв'язку з участю К. Студинського у діяльності Українського таємного університету, на нього посилювався тиск з боку влади. 11 грудня 1921 р. у його помешканні польська поліція провела обшук [16, с. 138].

Паралельно здійснювалися спроби заснування легального українського університету. Успіхи таємного університету переконали багатьох захищати цю ідею, незважаючи на протидію поляків. Проте усі, особливо викладачі, розуміли, що нормально університет зможе функціонувати лише за постійної фінансової підтримки уряду.

Очолити НТШ у 1924 р., К. Студинський не відмовився від ідеї відкриття українського університету. За інформацією поліції від 10 грудня 1925 р., НТШ звернулося за дозволом на проведення циклу викладів як популярних лекцій, доступних для широкого загалу. Серед інших викладачів, погодився їх провести К. Студинський [16, с. 145].

Найсерйознішу пропозицію щодо створення офіційного українського університету зроблено коаліційним право-центристським урядом Польщі в 1924–1925 рр. 9 вересня 1924 р. у Варшаві відбулося засідання спеціальної комісії. У роботі якої брали участь професори Й. Лось і Ф. Зойль, з українського боку – професори Р. Смаль-Стоцький та К. Студинський, з боку уряду – Т. Варинський і С. Лось. План передбачав створення державної комісії, до складу якої входили б представники уряду та викладачі Ягеллонського та Львівського університетів.

До її компетенції належав аналіз законодавчих актів та урядових пропозицій, пов'язаних із відкриттям університету, внесення пропозицій щодо створення кафедр та їх складу, подання пропозицій на затвердження наукового ступеня, задоволення усіх організаційно-адміністративних потреб університету.

Низка розроблених пропозицій торкалася також: виділення відпусток, визначення стипендій для підготовки на здобуття наукового ступеня, контролю за якістю освіти і формуванням сприятливої громадської думки, створення університетських курсів. Протокол засідання комісії підписали усі присутні [17, с. 531–532].

Цей протокол надрукували у пресі, а його текст переслано телеграфом міністрові до Женеви.

Створена комісія працювала спочатку над заснуванням українського університету в Кракові, з перспективами перенесення його на етнічну українську територію.

Кандидатура К. Студинського розглядалася на призначення на посаду професора Ягеллонського університету. Однак отримала спротив офіційного керівництва. Міністр освіти С. Грабський не тільки відкладав призначення, але й знайшов спосіб йому протидіяти, запропонувавши К. Студинському значно нижче становище – посаду контрактного професора. К. Студинський – на це категорично не погоджувався. У листі до Я. Лося він, зокрема, писав: "Мене ламали по життю, але не зламали. Я не зігну ший, бо все, що було для мене і моїх дітей дорогим, таким і залишиться" [18].

5 листопада 1924 р. К. Студинський, як голова університетського комітету НТШ, запропонував українських членів для комісії щодо організації українського університету: О. Колессу, С. Дністрянського, С. Рудницького, К. Студинського, В. Верхановського та І. Свенціцького. Однак, він не надсилав листа безпосередньо до міністерства освіти, а продиктував його С. Смаль-Стоцькому, який і надіслав цього листа разом з своїм власним листом.

Лист С. Смаль-Стоцького, у якому висловлювалася повна лояльність до польської влади, спричинив неоднозначну реакцію в українському суспільстві. К. Студинський не підтримав свого колегу. Так, у листі до Я. Лося він звинуватив С. Смаль-Стоцького у перекручуванні уявлень українського академічного товариства і подав приклади того, чому співпраця з поляками була практично неможливою: 11 українських професорів і лекторів звільнили з Львівського університету, 500 українських шкіл – змінені на двомовні і по суті все, чого досягли українці за часів Австро-Угорщини, було скасовано польською владою [18].

Політична діяльність К. Студинського у цей час не була визначальною. Як зауважив О. Барвінський у листі до О. Кулачовської від 21 квітня 1925 р., К. Студинський "схилився до Трудовиків і організує у Кракові псевдоуніверситет" [19, арк. 5]. Перехід до лав іншої партії підтверджував і допис у газеті "Діло", у якому серед інших представників тіснішого народного комітету Української народної трудової партії (УНТП) згадувався К. Студинський [20, с. 3].

Перехід вченого до лав іншої партії пояснюється тим, що християнсько-суспільна течія залишалася організаційно слабкою, малопомітною політичною структурою. УНТП займала провідне місце у західноукраїнському політичному спектрі, відображала інтереси широких верств суспільства, зокрема духовної та світської інтелігенції, селянства, міщан. Ліберально-центристська платформа партії ґрунтувалася на позакласовій національно-державницькій ідеології, опиралася на засади політичного й економічного плюралізму, приватної власності, демократії, дотримання прав особи і нації.

Трудовики мали домінуючий вплив на народні маси. Під проводом УНТП перебували такі культурно-освітні й господарські установи, як "Просвіта", "Рідна школа", кооперативні спілки. Партія, як зазначав М. Кугутяк, була на той час осередком гуртування усіх національно-демократичних сил у боротьбі за відновлення української державності [21, с. 143].

Після квітневого з'їзду 1924 р. УНТП розробила "план праці", у якому наголошувалося на тому, що "партія має всі дані на це, щоби бути заспівуючою партією на всіх землях України. Демократичний принцип повинен побідити і в нинішній радянській Україні. Тому належить утворити

партійні тіла на всіх землях, а вже ж і без того треба спонукати укр[аїнські] маси в займанщинах до згідного співжиття". Безкомпромісно визначалася тактика боротьби проти польської політики. Для цього пропонувалось використати блок національних меншин, ворожнечу між польськими політичними угруповуваннями, розхитування фінансової системи, спричинення паніки і недовіря у противника [22, с. 85].

11 липня 1925 р. на конгресі Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), що стало наступником УНТП, К. Студинського обрано членом Народного комітету (ширшої управи УНДО). Завдання нової партії полягало у поширенні політичного та ідеологічного впливу на якомога ширші верстви українського суспільства [23, арк. 2].

У зверненні до українського народу УНДО зазначалося, що "на чолі своєї платформи ставить здійснення в повному об'ємі права нації на всіх областях, на яких в році 1914 український народ становив більшість населення". УНДО відкидало міжнародні договори, що стосувалися Західної України в складі Польщі, як акти насильства. Ставлення партії до радянської України, а це мало велике значення для К. Студинського, було компромісом між радянофілами і самостійниками: "Виходячи з демократичного становища, УНДО не може дати свої апробати на існуючий на радянській Україні перехідний диктаторський режим і однокласовий устрій, однак признає сучасну радянську Україну поважним і далекоюсяжним етапом державності українського народу та вірить, що під напором свідомих українських мас та своєрідна державна організація завершиться здійсненням універсальних змагань української нації" [24, с. 97].

УНДО розпочало масову акцію з захисту українського шкільництва і щодо майбутнього закону про земельну реформу [23, арк. 2]. У 1927 р. розпочалася передвиборча кампанія, для організації якої партії були необхідні кошти. Тому на усіх членів, і К. Студинського в тому числі накладався одноразовий податок в розмірі 10–50 доларів США [23, арк. 6]. У 1928 р. УНДО взяло участь у виборах, здобувши 23 депутатські мандати в нижню палату сейму і 8 – в сенат. 2 квітня 1930 р. ЦК УНДО виключив К. Студинського із членів партії [23, арк. 7]. Це, на нашу думку, пов'язано зі звинуваченням його у зв'язках з радянською владою.

Займаючись громадськими справами, К. Студинський продовжував активну наукову роботу. У 1923 р. його обрано членом-кореспондентом Інституту слов'янознавства у Празі [25, арк. 26]. Цей інститут розвинув інтенсивну наукову і видавничу діяльність, видав низку серійних і монографічних праць. К. Студинський публікувався у його виданнях, ознайомлюючи світову громадськість з українською науковою думкою.

К. Студинський сприяв роботі Українського товариства письменників і журналістів. У зв'язку з плануванням видання літературного збірника, присвяченого І. Франку, перший голова товариства А. Чайковський навесні 1926 р. звернувся до К. Студинського з проханням "... своїм голосом спонукати Книгарню Т-ва ім. Шевченка до видання згаданого збірника величиною 15 аркушів друку". Збірник планували укласти з літературного матеріалу: коротких спогадів про І. Франка, кількох нарисів про письменника і оригінальних творів тогочасних літераторів. Підкреслювалася повна аполітичність збірника [9, с. 472–473].

У 1926 р. К. Студинський публічно закликав громадськість надсилати до архіву листи І. Франка, спогади про нього, його фотографії, рукописи творів, загалом усі пам'ятки, пов'язані з його особою. Без видання систематичної збірки пам'яток, на думку К. Студинського, не можливо було зробити огляд життєпису І. Франка чи оцінку його творчості [26, с. 344].

К. Студинський разом з І. Крип'якевичем, Ф. Колесою, М. Возняком, С. Людкевичем, К. Коберським, М. Рудницьким, І. Раковським та В. Щуратом брав участь у виданні "Української загальної енциклопедії". Вона вийшла у світ трьома томами упродовж 1930–1935 рр. за редакцією І. Раковського й одразу отримала схвалення в наукових і громадських колах [27, с. 62].

Одним із найважливіших завдань, що ставив перед собою К. Студинський, було намагання встановити тісні контакти з інтелігенцією УРСР. Це органічно впливало з його соборницької ідеології. Будучи головою НТШ упродовж 1923–1932 рр., він отримав можливості для роботи в цьому напрямку. Паралельно до цього виникає одна з центральних наукових проблем, яку варто розглянути в межах нашого дослідження – відносини К. Студинського з радянською владою. Упродовж 1924–1933 рр. академіка втягнули у доволі неприємні інциденти, пов'язані з діяльністю Державного політичного управління УСРР. Тісні контакти з радянською владою ускладнили становище академіка у Східній Галичині, викликавши там хвилю невизнання.

Упродовж 1932–1933 рр. К. Студинський перебував у суспільній ізоляції. Це стало наслідком поразки його соборницької діяльності з виразною орієнтацією на підтримку уряду радянської України. Засуджуючи терор і переслідування, К. Студинський вимушений публічно дистанціюватися від підтримки більшовиків. Однак, ідея соборності України у його свідомості залишалася непорушеною.

Після цього К. Студинський повністю усунувся від громадського життя. На додачу до цього польський уряд позбавив його пенсії. Обґрунтування таких дій міжурядовою австрійсько-польською угодою про невиплату пенсій тим колишнім підданам Австро-Угорської імперії, хто не склав присяги на вірність Польщі, видаються малопереконливими. Сам К. Студинський вважав, що його позбавили платні внаслідок публікацій статей у "Ділі", "Раді", "Новому часі" про радянську Україну, її культурне життя [25, арк. 7]. У цей час він жив з незначного прибутку від будинку, придбаного для дружини ще у довоєнний час. У нього залишалося два шляхи: "руку на вулиці простягати або йти на службу до Києва, а звідтам на Соловки як контрреволюціонера" [28, арк. 7].

У 1935 р. він писав своїм друзям: "Я по давньому не бачуся з ніким. Бувають дні, що з хати не виходжу" [29, с. 96]. Друга половина 1930-х років – це час, повністю відданий творчій праці.

К. Студинський спокійно ставився до звинувачень у радянофільстві: "Я вже стільки пасквілів перечитав на себе в житті, що вони перестали на мене робити враження" – писав він до Я. Гординського 3 серпня 1937 р. Про непохитність своїх поглядів науковець писав наступне: "Рівно 50 літ (бо від 1885 року) стою на становищі єднання з Україною. Як активний діяч, переводив я ці зв'язки, коли вперше поїхав на Україну (1887 р.), коли працював науково в Києві (1894–1895 рр.), коли приїздив на національні свята, відслонення пам. Котляревського (1903 р.), ювілей Лисенка (1904 р.), Нечуя-Левицького (поч. 1905), Михайла Грушевського (1926 р.) та коли їздив на засідання Академії (1926–1927 рр.). Відкликувати не маю що і ніколи нічого не відкличу – бо я писав правду, а оповідав тільки те, що бачив власними очима (роботу в Академії, спец. акад. Грушевського, працю в мистецтві малярському, кіновому, науку в школі і т. п.)... Я надто шаную свої 50-літні зв'язки з Україною, щоб я їх зневажав яким-небудь відкликом" [30, с. 3].

Наприкінці 1935 р. професор І. Огієнко у Варшаві почав видавати науково-літературний місячник "Наша культура", присвячений питанням історії та специфіки розвитку національного мистецтва і культури, зокрема етнографії, музики, архітектури, фольклору тощо. Активним дописувачем журналу став К. Студинський, опублікувавши в ньому з-поміж інших праць статті "Нестор галицької музики Михайло Вербицький. З нагоди 65-ліття його смерті" (1935 р.); "Остап Нижанківський у моїх спогадах" (1937 р.) [7, с. 89–90].

Зауважимо, що стаття про М. Вербицького проіннята ідеєю консолідації нації. У ній наголошено на важливості музичної спадщини композитора для єднання українського народу: "Двома своїми композиціями "Ще не вмерла" до слів П. Чубинського і "Заповітом" Шевченка линув композитор поза межі Галичини та ставав виразником нашого єднання з Україною" [31, с. 552].

Отже, ми можемо зробити певні висновки. Діяльність К. Студинського на протязі досліджуваного періоду позначена широким діапазоном і багатогранністю. Не було жодної вагомої ділянки українського наукового та громадсько-політичного життя, в яких він безпосередньо чи опосередковано не брав би участі.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУ у Львові). – Ф. 462. – Оп. 1. – Спр. 3. – 68 арк.
2. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 462. – Оп. 1. – Спр. 281. – 21 арк.
3. Там само. – Спр. 1. – 41 арк.
4. Там само. – Спр. 40. – 45 арк.
5. Там само. – Спр. 56. – 56 арк.
6. Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського (1849 – 1932). – Львів – Нью-Йорк: Вид. М. П. Коць, 1998. – 267 с.
7. Єдлінська У. Кирило Студинський (1868–1941). Життєписно-бібліографічний нарис / Уляна Єдлінська. – Львів, 2006. – 309 с.
8. К.Ст. З життя і творчості Христі Альчевської // Діло. – 15 травня 1923.
9. У півстолітніх змаганнях: Вибрані листи до Кирила Студинського (1891 – 1941). – К.: Наук. думка, 1993. – 765 с.
10. Елкін А. Русская школа в Польше (1918–1939 гг.) / Елкін А. // Вісник Харківського державного університету. – 1998. – № 413: Історія. – Вип. 30. – Харків, 1998. – С. 214–222.
11. Лазечко П. З історії створення та діяльності Українського тасного університету у Львові (1921–1925 рр.) / П. Лазечко // Український історичний журнал. – № 6. – К., 1994. – С. 64–71.
12. Мудрий В. Боротьба за огнище української культури в західних землях України / Василь Мудрий. – Випуск 1. – Львів, 1923. – 130 с.
13. Захожай З. Боротьба за українську освіту у східній Галичині в 20–30 рр. ХХ ст. / З. Захожай // Вісник Київського університету. Серія "Історія". – 2002. – № 63–64. – С. 62–63.
14. Чорновол І. Проблема українського університету у Кракові в контексті міжнародних стосунків 20-х років ХХ століття / Ігор Чорновол // Краківські Українознавчі Зошити. – Т. 5–6. – Краків., 1997. – С. 441–451.
15. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 362. – Оп. 1. – Спр. 39. – 48 арк.
16. Мудрий В. Змагання за українські університети в Галичині / Василь Мудрий. – Львів-Нью Йорк, Українознавча бібліотека НТШ, 1999. – 194 с.
17. Bohachevsky-Chomiak M. The Ukrainian University in Galicia: A Pervasive Issue / Bohachevsky-Chomiak M. // Harvard Ukrainian Studies. – Volume V. – Number 4. – Desember 1981. – P. 497–546.
18. Oddział Rękopisów Bibliotece Jagiellońskiej. – 7570 IV. Materiały dotyczące komisji organizacyjnej Uniwersytetu o j. wykładowym ruskim (ukraińskim) Łisty do J. Łosia: k. 53, 65–66, 69–72, 82–85; Bruliony listów J. Łosia k. 81.
19. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2356. – 29 арк.
20. Зїзд Української Народньої Трудової Партії // Діло. – Ч. 90 (10.183). – 23 квітня 1924.
21. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929) / Микола Кугутяк. – Т. 1. – Київ – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 536 с.
22. Зайцев О. Українська Народна Трудова Партія (1919–1925) / Олександр Зайцев // Україна

модерна. – № 7. – К. – Львів: Критика, 2002. – С. 69–91. 23. ЦДАУ у м. Львові. – Ф. 362. – Оп. 1. – Спр. 40. – 8 арк. 24. Малик Я. Кримінальні переслідування Михайла Грушевського (1914–1934 рр.) / Ярослав Малик. – Львів: Ред.-вид. відділ Львів. ун-ту, 1992. – 23 с. 25. ЦДАУ у м. Львові. – Ф. 362. – Оп. 1. – Спр. 3. – 96 арк. 26. Іван Франко. Документи і матеріали. 1856–1965. / Упоряд. І. Л. Бутич, Я. Р. Дашкевич, О. А. Купчинський, А. Г. Сісецький. – К., 1966. – 544 с. 27. Білавич Г. Товариство "Рідна школа" (1881–1939 рр.) / Білавич Г., Самчук Б. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. – 205 с. 28. Центральний державний архів вищих органів влади України. – Ф. 166. – Оп. 7. – Спр. 267. – 41 арк. 29. Єдлінська У. Суспільно-громадська та наукова діяльність академіка Кирила Студинського / Уляна Єдлінська // Наукове товариство імені Т. Шевченка і українське національне відродження: Збірник наукових праць і матеріалів першої наукової сесії НТШ. – Львів, 1992. – С. 90–97. 30. Єдлінська У. Учений великих заслуг і доброго серця / Уляна Єдлінська // Свобода. – 1993. – 2 жовт. – С. 4. 31. Студинський К. Нестор галицької музики Михайло Вербицький. З нагоди 65-ліття його смерті / Кирило Студинський // Наша культура. – 1935. – Кн. 9. – С. 552.

Андрей Клиш

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КИРИЛА СТУДИНСКОГО В 1918–1939 ГГ.

В статье осуществлено исследование жизни и деятельности К. Студинского в междувоенный период. Главное внимание уделено содержанию, формам и направлениям этой деятельности. Проанализирована роль его деятельности в процессе повышения национального сознания украинского народа.

Ключевые слова: К. Студинский, общественно-политическая деятельность, НТШ, западноукраинские земли, Первая мировая война.

Andriy Klish

PUBLIC-AND-POLITICAL ACTIVITY OF THE K. STUDYNSKYI IN 1918–1939

The article highlights the life and activity Kyrylo Studynskyy in the interwar period, characteristics of the content, form and its activities. The contribution in the process of raising national consciousness of the Ukrainian people.

Keywords: K. Studynskyy, Public-and-political activity, Shevchenko Scientific Society, Western lands, the First World War.

УДК 94 (477)“1921/1928”

Олена Абразумова

БЕЗПАРТІЙНІ СЕЛЯНСЬКІ КОНФЕРЕНЦІЇ ПЕРІОДУ НЕПУ

У статті розглядається функціонування безпартійних селянських конференцій у 1920-х роках як основного виразника суспільно-політичних настроїв селянства.

Ключові слова: безпартійна селянська конференція, політична активність селянства, основні вимоги до влади, резолюції, НЕП.

Вироблення та ефективне впровадження в життя науково обґрунтованої стратегії взаємовідносин влади з різними соціальними групами вимагає врахування існуючого історичного досвіду, який світоглядно та психологічно впливає на громадсько-суспільну поведінку людей сьогодення. У цьому контексті доволі актуальним є вивчення функціонування безпартійних селянських конференцій як одного з небагатьох виразників вільної громадської думки українського соціуму в період НЕПу.

У вітчизняній радянській історіографії ця проблема висвітлювалася досить побіжно. До того ж, питання, пов'язанні з діяльністю безпартійних селянських конференцій, розглядалися лише в загальному контексті суспільно-політичних перетворень українського села в 1920-х роках [1]. Докорінна методологічна переорієнтація сучасних історичних студій сприяла появі більш глибоких та виважених наукових розвідок. Суспільно-політична активність селянства сьогодні досліджується такими істориками, як: О. Ганжа [2], В. Греченко [3], Г. Капустян [4], В. Кондратюк [5], Ю. Котляр [6],